Vasile Alecsandri

Vasile Porojan

Vasile Alecsandri

Editura Bestseller

bestseller

Carte electronică publicată cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni.

GUVERNUL ROMÂNIEI
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE
DEPARTAMENTUL POLITICI PENTRU RELAȚIA CU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Vasile Porojan

Mircești, 1880
Amice,

Am pierdut în zilele trecute un tovarăș de copilărie care purta un nume mai mult de șatră decât de salon, căci se numea Porojan!

El a fost unul din robii noștri, țigan lingurar de soiul lui, însă pitar de meserie.

Mărturisesc că m-am simțit cuprins de-o adâncă mâhnire când am aflat că el s-a mutat cu șatra pe ceea lume, ca mulți din contemporanii mei, boieri, țărani și țigani, cu care m-am încălzit la soarele Moldovei timp de jumătate de secol și mai bine! Am pierdut în Vasile Porojan pe cel de pe urmă martor al începutului vieții mele, rivalul meu în jocul de arșice și în azvârlitura de pietre pe deasupra bisericii Sfântului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească. Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit de mult unul de altul; eu înălțându-mă pe scară mai până în vârful ei și el rămânând jos fără a putea pune piciorul nici măcar pe întâia treaptă; însă acum 50 de ani eram amândoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă pârliți de dânsul, și formam o pereche nedespărțită de cum răsărea lumina zilei până ce apunea. Poamele din grădină nu apucau niciodată a se coace din cauza noastră, căci amândoi știam a ne acăța ca veverițele pe vârfurile cele mai nalte ale copacilor roditori. Evreii nu mai îndrăzneau a trece pe strada casei noastre din cauza zburătăirilor de pietre cu care îi împroșcam.

Meșteri în arta de a fura merele și perele de pe crengi; îndrăzneț i la asaltul stogurilor de fân, din vârful cărora ne plăcea a ne da de-a rostogol; neobosiți la „puia-gaia“, la „poarca“, la „țârca“ și chiar iscoditori de noi jocuri, eram mândri unul de

altul!...

Singura deosebire ce exista între noi doi consista într-aceea că pentru fărdelegile noastre copilărești, numai Porojan era pedepsit de către jupâneasa din casă, mama Gahița! Câte bătăi a mâncat el, sărmanul, pe socoteala mea!... De-abia scăpat din mâinile jupânesei cu chica topor și cu obrajii bujorați de palme, el alerga la mine și, uitând usturimea, mă îndemna să ne jucăm în puf. Eu îl mângâiam, dându-i câteva parale turcești ca să cumpere halviță și simit, două friandize, cum zic francezii, două Delicatessen, cum zic nemții, pentru care Porojan era în stare să-și vândă căciula dacă ar fi avut-o, și eu în stare să-mi dau papucii din picioare.

Ce talent avea el pentru confecționarea arcelor de nuiele cu săgeți de șindrilă! Cum știa de bine să înalțe zmeie de hârtie poleită până sub nori și să le trimită răvașe pe șfară!... Acele zmeie cu cozi lungi erau fabricate de dascălul bisericii și purtau pe fața lor următoarele cuvinte scrise cu slove chirilice:

„Afurisit să fie cu tot neamul lui și să ardă în jăraticul iadului acel care ar găsi acest zmeu căzut și nu l-ar aduce în ograda Sfântului Ilie.“

Zmeul sforăind purta acest blestem pe deasupra orașului, fiind pândit de toți băieții mahalalelor, și când i se întâmpla să cadă din văzduh, devenea prada lor; blestemul nu producea nici un efect, din cauză că hoții nu știau carte; însă Vasile Porojan pleca îndată ca să-și găsească paguba, sărea peste zăplazuri, peste garduri, până ce da de hoți, începea ceartă cu ei, și câteodată izbutea a se întoarce cu o bucățică din coada zmeului în mână, iar mai adeseori el venea cu părul vâlvoi și cu cămașa ruptă. Atunci fața lui se posomora și ochii lui se aprindeau de dorul răzbunării. Cu o iscusință de sălbatic, el își pregătea armele, adică o piatră rotundă legată de capătul unui pac de șfară, și când vedea pe deasupra capului înălțându-se vreun

zmeu străin, deodată azvârlea piatra în văzduh și o azvârlea cu atâta măiestrie, încât piatra zbura totdeauna pe deasupra sforii zmeului și cădea iar lângă el.

— Al nostru-i, cuconașule!... striga Porojan cu glas triumfător; și, în adevăr, trăgând șfara lui încâlcită de acea a zmeului, acesta în curând cădea în mâinile noastre.

Ce bucurie!... Nici o comoară nu putea plăti acea izbândă. Tovarășul meu, pe lângă aceste dispoziții de știință strategică, mai poseda și aplecări artistice; el suna din drâmbă cu un talent la care nu am putut ajunge niciodată și pe care îl admiram mai mult decât am admirat mai târziu talentul lui Liszt... știa să imiteze șuierul șerpilor și să-i cheme astfel la el când ne rătăceam împreună prin fânațele înflorite din lunca de la Mircești... și însă toate aceste aptitudini ale lui fiind nesocotite, el a fost destinat a deveni pitar. Într-o bună dimineață Porojan a fost dat pe mâna unui brutar pentru ca să învețe a plămădi pâini, ciurecuri, colaci, cozonaci etc., și eu am fost trimis la pansionul dlui Victor Cuénim ca să învăț tot ce se putea învăța pe atunci: un pic de franțuzească, un pic de nemțească, un pic de grecească și ceva istorie, și ceva geografie pe deasupra.

Adio, nepăsare a copilăriei! adio, libertate! adio, fericire! Ce-o fi pățit tovarășul meu sub lopata brutarului, nu știu, dar cât pentru mine, îmi aduc aminte că, lipsit de Porojan, îmi părea că eram o ființă fără umbră.

Acea viață nouă de școlar închis în sala de studiu, ghemuit pe un pupitru și condamnat a învăța pe de rost verbe franceze, germane și grecești[1]; obligația de a ne trezi dimineața în sunetul unui lighean de alamă lovit ca un tam-tam chinezesc de doamna Cuénim; sila la care elevii erau supuși de a mânca bucate cu care nu erau deprinși; o mie de mici mizerii ce sunt legate de bietul copil ieșit din casa părintească, foamea,

frigul, neodihna și examenele zilnice ale profesorilor mă aduseseră la o desperare amară... Deși luam parte la jocurile camarazilor mei când suna ora de recreație, însă cea mai scumpă petrecere a mea consista întru a mă sui pe capra unei trăsuri vechi și părăsită sub o șură deschisă din toate părțile. De-acolo priveam cu melancolie dealurile Socolei, mișcarea nourilor pe întinderea cerului, trecerea cârdurilor de cocoare prin aer, drumul vestit al Bordei ce ducea în Țara de Jos și mai ales orizontul albastru, orizontul necunoscut și plin de-o atragere misterioasă... Dorul de călătorii se deșteptase în mine de când într-o noapte doi școlari, frații Cuciuc, ne povestiseră nenorocirile lui Robinson Cruzoe, și de-atunci mintea mea devenise un muzeu de tablouri ce reprezentau corăbii sfărmate de stânci, valuri de mare umflate cât munții, cete de sălbatici care frigeau oameni pentru ospățul lor etc.

Mare înrâurire au exercitat asupra imaginației mele de copil întâmplările lui Robinson povestite de frații Cuciuc! Acești elevi aveau o memorie extraordinară și aptitudine la învățătură, două calități care erau de natură a-i duce departe... dacă nu i-ar fi dus în spânzurătoarea de pe Câmpul Frumoasei, ca paricizi, îndemnați la crimă de însăși mama lor...

Un rege alungat din țara lui și-o fi aducând adeseori aminte de tronul său aurit. Astfel îmi aduc aminte eu de capra trăsurii de sub șopron. În momentele ce stam urcat pe ea, imaginea lui Porojan trecea pe dinaintea ochilor mei țintiți, însă nu neagră și veselă, ci pudruită cu făină și umilită de această albeață nefirească. După dânsa veneau figurile celorlalți robi, servitori din casa părintească, și anume: Stoica, vizitiul tătâni-meu, care avea mania de a fura tingirile cu bucate din curțile boierești pe unde părintele meu se ducea în vizită și le ascundea în lădița trăsurii, fără a se gândi că va fi trădat de mirosul bucatelor și de

zângănitul tingirilor hurducate pe pavea. Ana, femeia lui, pe care el cerea să o lase, sub cuvânt că: i s-a învechit țiganca. Costache, bucătarul, care nimerea foarte bine sarmalele, ihnelele, ostropățurile etc., dar se încurca în blanmangele, căci le da un miros de săpun... inde, era obligat să le mănânce întregi. Casandra, Maria și Zamfira, trei fete frumoase pe care mama Gahița le luase cu de-a sila din țigănimea de la Mircești, pentru ca să le crească în casă, să le deprindă a coase la gherghef etc. Casandra, albă ca o fată de boier, se înamorase de Postolache, cobzarul de la țară, și dorea să se mărite cu el, însă jupâneasa o căsători făr' de voie cu Costache bucătarul, obligând pe Postolache să-i cânte la nuntă! Zamfira, mai norocită, izbuti a fugi cu Didică scripcarul, de la care am adunat mai multe cântece poporale, și a duce o viață nomadă cu iubitul ei până a muri, nu se știe cum și unde.

Cât pentru Porojan, el deveni un pitar de frunte sub ciomagul profesorului său și fu ridicat la rangul de ciurecar al casei. Cariera lui fu astfel desenată pe gura cuptorului cu litere nești̦erse de cărbune!... Domnii țării puteau să se mazilească, datinile puteau să se schimbe în Moldova, fața lumii putea să se prefacă în orice mod; eu, tovarășul lui de odinioară, puteam să devin, din simplu comis ce eram, postelnic mare, ministru, domn chiar!... Porojan avea să rămâie pitar și numai pitar până la sfârșitul vieții sale!... Stranie nedreptate a soartei! Din ziua tristă a despărțirii noastre numai duminicile ne mai întâlneam în curte, când ne întorceam de la pansioanele noastre, și atunci recâștigam tot timpul pierdut cu studiul... Ambiția noastră era de a chiti și a zburătăi cu pietricele late și rotunde pe palamarul bisericii Sfântului Ilie, când el, suit în clopotniță, bătea toaca, executând variații fantastice cu ciocanul de lemn pe scândura spânzurată alături cu clopotele. Într-o zi avui satisfacerea de a-l lovi peste mână

tocmai când obținea un admirabil efect de toacă. Auzirăm un răcnet în naltul cerului și pe urmă o grindină de amenințări care cădeau de sus pe capul nostru. Fiind însă că distanța ce ne despărțea de palamarul virtuos era mare, i-am răspuns prin o nouă bombardare și, ca parții, am rupt-o de fugă voinicește. Victima noastră se plânse la dascăl, dascălul la diacon, diaconul la preot, preotul la jupâneasa Gahița. Rezultatul acestor plângeri succesive a fost că îndată furăm prinși pemprejurul bisericii și duși dinaintea maicii mele, care mă dojeni puțin cu blândețe, și apoi mă șterse de sudoare pe obraz... Iar Porojan plăti gloaba pentru amândoi... Sărmanul! Mult l-a costat onorul de a fi tovarășul de nebunii al cuconașului!

Asemenea o pățiși înainte de a fi dați la învățătură. Pe la 1827 aveam de profesor pe călugărul Gherman, acel care a vândut lui Gr. Ghica-vodă manuscriptul lui Șincai. El ședea la noi și, afară de mine, avea și alți elevi externi, dintre care pe M. Kogălniceanu. Acesta venea în toate zilele, îmbrăcat în anteriu de cutnie și purtând unișlic rotund de piele de miel sură... Vai de nenorocitulișlic! El devenise o minge în mâinile noastre și ne atrăgea ocări aspre din partea părintelui Gherman, ba uneori chiar și palme. Cum să ne răzbunăm? Vasile Porojan găsi modul de răzbunare!... Dascălul nostru avea obicei să doarmă după amiază și să horăiască de se răsuna ograda. El atunci se afla într-un soi de letargie din care nu l-ar fi trezit nici tunul. Profitând deci de această împrejurare, ne-am apucat de am zugrăvit cu cerneală vișinie sprâncenele, barba și mustățile călugărului. Efectul produs a fost de minune!... Părintele Gherman nu mai îndrăzni să iasă în lume vro două luni de zile pentru ca să scape de glumele oamenilor, iar bietul Porojan făcu pentru prima oară cunoștință cu sfântul Neculai din cui.

Sunt dator însă a mărturisi că amicul meu știa să rabde suferințele cu un stoicism antic. Nici țipa,

nici vărsa lacrimi, dar plângeam eu pentru dânsul.

În sfârșit sună ora unei despărțiri complete!... În vara anului 1834 dnul Cuénim dusese elevii săi pe malul Prutului pentru petrecerea vacanțelor. Eram în gazdă pe la casele țărănești din satul X... și ne găseam la largul nostru: veseli, nebuni, zburdalnici ca rândunelele. Între sat și râu se ridica un buchet de copaci rari și pletoși, care devenise arena jocurilor noastre. Adăpostiți la umbra lor, priveam cazacii de pe cela mal, înarmați cu sulițe lungi, și când ne scăldam strigam la ei: zdraste ciolovec, ca și când am fi salutat pe Cesar.

Ședeam într-o amiază culcat la tulpina unei răchite, crezându-mă că-s Robinson Cruzoe și așteptând să apară de după copaci o ceată de sălbatici, când zării deodată figura lui Porojan.

— Vasile!... am strigat cu bucurie... Vasile!...

— Eu, cuconașule, răspunse Porojan. Am adus o scrisoare a boierului lui domnul Cuénim.

— Și te-a trimis pe tine?

— Ba nu; dar m-am luat pe urma slujitorului de la Visterie, care a fost însărcinat cu scrisoarea. Îmi era dor să te mai văd o dată, cuconașule, pân-a nu te duce la Paris.

— La Paris? eu?

— Așa... am auzit vorbind fetele de sus, că boierul a hotărât să te trimită la carte, tocmai în fundul lumii... și am venit să te rog ca să mă iei cu d-ta.

— Lasă pe mine, Vasile... făr' de tine nu mă duc, am răspuns cu siguranță.

Însă peste vro zece zile mi-am luat adio de la maica mea, care plângea, de la tatul meu, care se stăpânea ca să nu plângă, de la frate, de la soră, de la mama Gahița, de la servitori și am plecat, lăsând în urma mea pe bietul Vasile Porojan... Ochii lui se umpluseră de lacrimi pentru întâia oară de când îl cunoșteam. Am plecat odată cu Alexandru Cuza, căruia norocul îi rezerva tronul României, cu vărul său, N. Docan, și cu pictorul Negulici, care a murit

la Constantinopol în urma evenimentelor de la 1848. Conducătorul și guvernatorul nostru era însuși secretarul vestitului Corai, dnul Filip Furnasaki.

Cinci ani întregi am stat în Paris, cercând, după dorința părintelui meu, să mă pregătesc pentru studiul medicinei, apoi pentu studiul dreptului... Cercare zadarnică, fiind contrară imaginației mele vagabonde și aplecării mele pentru literatură...

La întoarcerea mea în țară, pe la sfârșitul anului 1839, după o plăcută călătorie prin Italia, am găsit casa părintească completă... Porojan singur lipsea, căci fugise a doua zi după plecarea mea la Paris și nu se mai întorsese la stăpâni de frica zgardei cu coarne de fier și mai cu seamă de groaza polițaiului Urzică, prin mâinile căruia era obicei să treacă toți țiganii leneși, tâlhari sau prea iubitori de libertate... Nu trecu însă mult timp și el apăru în curte, căci auzise de întoarcerea mea. Dorul de mine îl făcu să înfrunte asprimea pedepsei ce meritase... dar am avut nespusă mulțumire de a-l scăpa și de a-l reintegra iarăși în postul său de pitar al casei. După moartea părinților mei, am eliberat toți robii noștri, voind astfel să recunosc amicia lui Porojan pentru mine. Frumoasă zi a fost aceea când, din balconul casei de la Mircești, am declarat țiganilor adunați că sunt liberi! Că nu li se vor mai lua copiii pentru a fi crescuți și deprinși ca servitori în casa boierească și că pot să meargă unde le place fără împiedecare din partea nimănui.

Surprinderea lor s-a manifestat prin o exclamare sălbatică, și bucuria lor prin o mie de sărituri deșănțate, ca oameni mușcați de tarantelă. Vreo trei bătrâni însă au început a plânge și a-mi zice:

— Stăpâne, stăpâne, ce ți-am greșit ca să ne urgisești astfel, păcătoșii de noi?!... Ne faci slobozi?... Cine o să ne poarte de grijă de azi înainte?... Cine o să ne hrănească, cine să ne îmbrace, cine să ne cunune, cine să ne îngroape?... Stăpâne, nu te îndura de noi și nu ne depărta de

mila măriei tale!

Vorbe deșarte pentru mulțimea ce intrase în paroxismul beției!... Toți, părăsindu-și bordeiele, plecară a doua zi cu tot avutul lor ca să meargă... Unde?... Nu o știau nici ei, dar se porniră ca să calce peste orizont și să afirme dreptul lor de oameni liberi... Laia se opri la cea întâi crâșmă, pentru ca să celebreze noua lor poziție socială, apoi se opri la a doua crâșmă, pentru ca să cinstească în sănătatea cuconașului, apoi se opri la a treia, pentru ca să boteze cu vin libertușca, apoi la a patra, pentru ca să guste dacă rachiul liber e mai bun decât celălalt etc., etc., și astfel au dus-o întruna până ce, bându-și până și căciulile și apucându-se de furturi, au ajuns în închisorile de la Roman, de la Piatra și de la Bacău.

Peste șase luni, s-au întors cu toții la Mircești, goi, bolnavi, morți de foame, înghețați de ger, și au căzut în genunchi cu rugăminte ca să-i primesc iar robi ca în vremile cele bune, după cum spuneau ei... Această reîntoarcere de bunăvoie la sclavie m-a făcut a cugeta mult asupra modului de a libera popoarele ce sunt sclave din născare și m-am convins că pe cât e de neomenos faptul de a lipsi pe un om de libertate, pe atât e de necumpătat faptul de a libera deodată pe un sclav fără a-l pregăti la fericirea ce-l așteaptă și a-l feri de neajunsurile unei libertăți pripite.

Porojan însă nu împărtăși soarta celorlalți țigani. Devenit liber, el se duse să exerciteze în ținuturi meseria lui de pitar și în sfârșit se stabili la Piatra. Astfel ne pierdurăm din vedere ani îndelungați... Mi se spusese chiar că ar fi murit!...

Într-o zi, pe când ședeam la masă în umbra copacilor din grădina de la Mircești, zăresc un străin cu surtuc de nankin și cu picioarele goale... Figura lui nu-mi părea necunoscută... o privesc cu luare-aminte... Ce să văd?... Porojan!... Cine poate spune bucuria mea?... Tovarășul meu de copilărie! trăiește! iată-l!... iată-l plângând și sărutându-mi

mâinile!... Nu știam ce să-i dau ca să-i fac mulțumire... Îmi venea să-l poftesc la masă; să-i propun o partidă de arșici.

După cele întâi momente de uimire, el îmi povesti odiseea lui, un lung șir de mizerii omenești, apoi se rugă să-l primesc a fi pitar la Mircești, zicând că voiește să moară unde s-a născut. Am primit cu recunoștință, l-am îmbrăcat din cap până-n picioare, i-am hotărât o leafă bună și i-am gătit o odaie deosebită în ogradă. El s-a instalat și după două zile s-a făcut nevăzut împreună cu un cal al vătafului!

De-atunci l-am mai întâlnit o dată la Piatra, slăbănogit, plin de reumatisme, plecat spre pământ de aspra mână a bătrâneții și dezgustat de lume. Sărmanul! a părăsit-o în sfârșit, luând cu el partea aceea din tabloul social care ne arată familiile boierești înconjurate de servitori țigani, precum erau casele patricienilor romani, pline de sclavi aduși din lumea întreagă.

Table of Contents

Vasile Porojan

Table of Contents

Vasile Porojan 2